

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา*

The Development of the Instructional Model according to the Principle of the Knowledge Management, on Local Wisdom for Secondary School Students

ทัศนีย์ ทองไชย**

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2) ประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2.1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและ หลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2.2) ศึกษาทักษะการจัดการความรู้หลังเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2.3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3) ถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลัง การใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา การดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R₁) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis : A) ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development : D₁) การออกแบบและการพัฒนา (Design and Development : D&D) ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research : R₂) การนำไปใช้ (Implementation : I) และขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D₂) การประเมินผล (Evaluation: E)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม มุ่งเน้นให้นักเรียนสร้างความรู้จากการปฏิบัติร่วมกันและมีการจัดเก็บความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของนักเรียนเปลี่ยนเป็นความรู้ที่ชัดเจนด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เรียกว่า PHOSAI Model มีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการความรู้ 4) การวัดและประเมินผล 5) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2556 เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

** นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: tatsanee.phosai@gmail.com โทรศัพท์ 08-9945-0120 อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์ร่วม ศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ ศรีพหล และรองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนทักษะการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการถอดบทเรียน จากการบันทึกความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนบทเรียนที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนจะให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องเริ่มต้นที่ตัวครูก่อน โดยครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้เตรียมการเรียนการสอน นำเสนอตัวอย่าง และแนะนำแหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

Abstract

The objectives of this research were to: 1) develop the instructional model according to the principle of the knowledge management on local wisdom for secondary school students; 2) evaluate the effectiveness of the instructional model according to the principle of the knowledge management on local wisdom for secondary school students; 2.1) compare the learning achievement before and after implementing the instructional model according to the principle of the knowledge management on local wisdom for secondary school students; 2.2) study the knowledge management skills after learning through the instructional model according to the principle of the knowledge management on local wisdom for secondary school students; 2.3) study the students' satisfaction towards the instructional model according to the principle of knowledge management on local wisdom for secondary school students and 3) explore the lessons learned from the knowledge management after implementing the instructional model according to the principle of the knowledge management, on local wisdom for secondary school students. The research procedures consisted of 4 phases: Phase 1; Research (R₁) the Analysis of basic information (A); Phase 2: Development (D₁) Design and Development (D & D); Phase 3: Research: (R₂) Implementation (I) and Phase 4: Development (D₂) and Evaluation (E).

The research findings found that:

1. The development of the instructional model according to the principle of knowledge management on local wisdom for secondary school students, focusing on the students' practice in both individuals and groups, emphasized on the students' knowledge construction from cooperative practice as well as knowledge storing from implicit knowledge, modified into explicit knowledge through sharing. The instructional model according to principle of knowledge management, on local wisdom for secondary school students is called PHOSAI Model. The major components were: 1) the principle, 2) the objective, 3) the

knowledge management process, 4) the measurement and evaluation and 5) the factors facilitating knowledge management.

2. The finding of the implementation of the instructional model according to the principle of the knowledge management on local wisdom for secondary school students, revealed that the posttest learning achievement of the experimental group was higher than the pretest at the 0.01 significant level. The skills of knowledge management on local wisdom in overall were at a high level. Moreover, the students satisfaction towards the principle of the knowledge management on local wisdom in overall was at the highest level.

3. The findings on lessons learned from the knowledge recording in overall were at the highest level. Lessons learned from learning records, student interviews and knowledge exchanges revealed that the first priority of successful teaching and management was the teachers. The teachers were required to teach, prepare lessons, provide examples and suggest learning resources in order to guide students through successful activity participation according to learning objectives.

บทนำ

การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวงการศึกษาไทย เพื่อให้เยาวชนหรือนักเรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพตามสภาพและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งเน้นให้เรียนรู้จากการดำเนินชีวิตประจำวันและเท่าทันสังคมโลก ด้วยการเชื่อมโยงระบบความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งต่าง ๆ กับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เกิดองค์การเรียนรู้ที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน นอกจากนี้การศึกษาค้นคว้าข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ในการแข่งขันจึงเข้มข้นองค์กรที่จะอยู่รอดได้จะต้องเรียนรู้ให้ทันสถานการณ์โดยอาศัย การปรับเปลี่ยนที่คล่องตัว คนในองค์กรจะต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อผลักดันให้องค์กรมุ่งไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องอยู่ในสภาพของการแข่งขันระหว่างองค์กรและกับตัวเอง เพื่อให้เกิดความมั่นคงและมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ต้องใส่ใจกับการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในองค์กร และนำมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (ธีระวัฒน์ ชะอุ่ม, 2012: 1) และปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลมากขึ้น ความรู้มีอยู่อย่างกระจุกกระจายและมากมายในองค์กรถูกเก็บอยู่อย่างเป็นหมวดหมู่ และการส่งเสริมให้องค์กรเกิดการเรียนรู้แบ่งปันความรู้ร่วมกันโดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการไหลขององค์ความรู้ (flow of knowledge) ที่มีอยู่ทั้งในตัวบุคคลและในองค์กร ซึ่งกอล์ฟและโจนส์ (Groff and Jones, 2003: 3) ทาคูชิ และโนนากะ (Takeuchi and Nonaka, 2004: 53) ประพนธ์ ผาสุขยืด (2550: 21-22) บดินทร์ วิจารณ์ (2550: 16) และวิจารณ์ พานิช (2551: 4) ยังได้กล่าวถึงความรู้ว่า ความรู้ที่มีอยู่มีทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปตัวหนังสือ และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคนทั้งที่เป็นความเชื่อ ค่านิยม เหตุผล และทักษะในการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น

ครูผู้สอนจึงมีหน้าที่ที่สำคัญในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ในการสร้างความหลากหลาย ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – based Economy) การเรียนรู้ ความรู้ และนวัตกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึง แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552–2559 แผนการศึกษาแห่งชาติมีเจตนารมณ์ เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้บรรลุตามหลักปรัชญาและเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552-2559 จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา 2) เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 3) เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ซึ่งมีแนวนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษา อบรม และเรียนรู้ของสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคม ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่าย ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา เป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพและตลอดชีวิต และส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้ และสร้างกลไกการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ จะเห็นได้ว่าการปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษาโดยให้ประชาชนในชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา เพื่อที่จะสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นชุมชนจึงมีความสำคัญ และมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง สามารถนำมาจัดกิจกรรมและนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ และในปัจจุบันแหล่งความรู้ในชุมชนยังได้รับการสนับสนุนให้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ใกล้ตัวที่มีข้อเท็จจริง มีหลักฐานและประจักษ์พยานให้เห็นชัดเจนเน้นการปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจและความรู้ อันเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ ความคิดของคนในท้องถิ่นที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริง คนในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคลและความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของคนเราซึ่งมีขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้จนเกิดการตกผลึกทางปัญญา มีการถ่ายทอดและพัฒนาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่เปลี่ยนไป ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร บุคลากรในองค์กร ให้มีความรู้ความสามารถนำความรู้ต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ยอมได้เปรียบในเชิงการแข่งขันในยุคที่มีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการจัดการความรู้ทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ องค์กรเกิดความเข้มแข็งเกิดการพัฒนา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ประพนธ์ ผาสุขยัต (2550) และวิจารณ์ พานิช

(2551) ได้กล่าวถึง การจัดการความรู้ว่าเป็นเครื่องมือในการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายได้ ที่สำคัญเห็นว่าบุคลากรในองค์กรเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว องค์กรสมัยใหม่จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และบุคลากรทุกคนในองค์กรจะต้องสามารถทำงานได้ครอบคลุมงานหลักขององค์กรทุกด้าน และสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ เพื่อที่จะผลักดันให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับตัวได้ในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้านการจัดการความรู้ไม่ใช่เรื่องของคน ๆ เดียว แต่เป็นเรื่องของคนหลายคนที่ทำงานร่วมกัน ดังนั้นเวลาปฏิบัติงานแต่ละคนจะมีประสบการณ์ไม่เหมือนกันเมื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันแล้วอาจจะมีส่วนที่เป็นเหมือนกัน ซึ่งจะเป็นการยืนยันว่าเข้าใจตรงกันเมื่อเอามาแลกเปลี่ยนกันมาก ๆ จะทำให้ยกระดับความรู้ ความเข้าใจขึ้นไปอีก จึงจำเป็นต้องสร้างค่านิยมขององค์กร (Corporate Value) และวัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ดังนั้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยทักษะความสามารถในการจัดการความรู้ที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ การสื่อสาร และการมีปฏิสัมพันธ์กันโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของบุคคลและสังคมที่เราดำรงชีวิตอยู่ และนำไปสู่การนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการประสบการณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมท้องถิ่นของตนเอง รวมถึงสิ่งที่ควรได้รับการถ่ายทอดในการพัฒนาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สังคม การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อ ค่านิยมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ห่วงแหน และมีความภูมิใจในท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่คนในสังคม ได้ประพฤติปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามจนกลายเป็นเอกลักษณ์ในสังคม การศึกษาจึงมีหน้าที่ที่สำคัญ คือ การอนุรักษ์ ถ่ายทอด และสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามจากสังคมรุ่นหนึ่งไปสู่สังคมอีกรุ่นหนึ่ง และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางสังคมให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งสนองความต้องการ และช่วยแก้ปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
2. เพื่อประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้
 - 2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 - 2.2 เพื่อศึกษาทักษะการจัดการความรู้หลังเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

3. เพื่อถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

วิธีการวิจัย

ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีแนวคิดสำคัญที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน คือใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ร่วมกับการออกแบบเชิงระบบตามแนวคิด ADDIE Model ของครูส (Kruse: 2012) ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบบรองรับภายใน (The embedded design) และใช้แบบแผนการทดลองแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Design) โดยใช้รูปแบบ Pre Experimental Design ประยุกต์ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มตัวอย่างเดียว มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแบบ The One-Group Pretest - Posttest Design และวัดทักษะการจัดการความรู้ใช้แบบแผนการทดลองแบบ The One-Shot Case Study ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R₁) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis : A) 2) ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development : D₁) การออกแบบและการพัฒนา (Design and Development : D & D) 3) ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research : R₂) การนำไปใช้ (Implementation : I) 4) ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development : D₂) การประเมินผล (Evaluation : E)

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จำแนกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 รูปแบบการเรียนการสอนและคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

1.2 แผนการจัดการเรียนรู้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

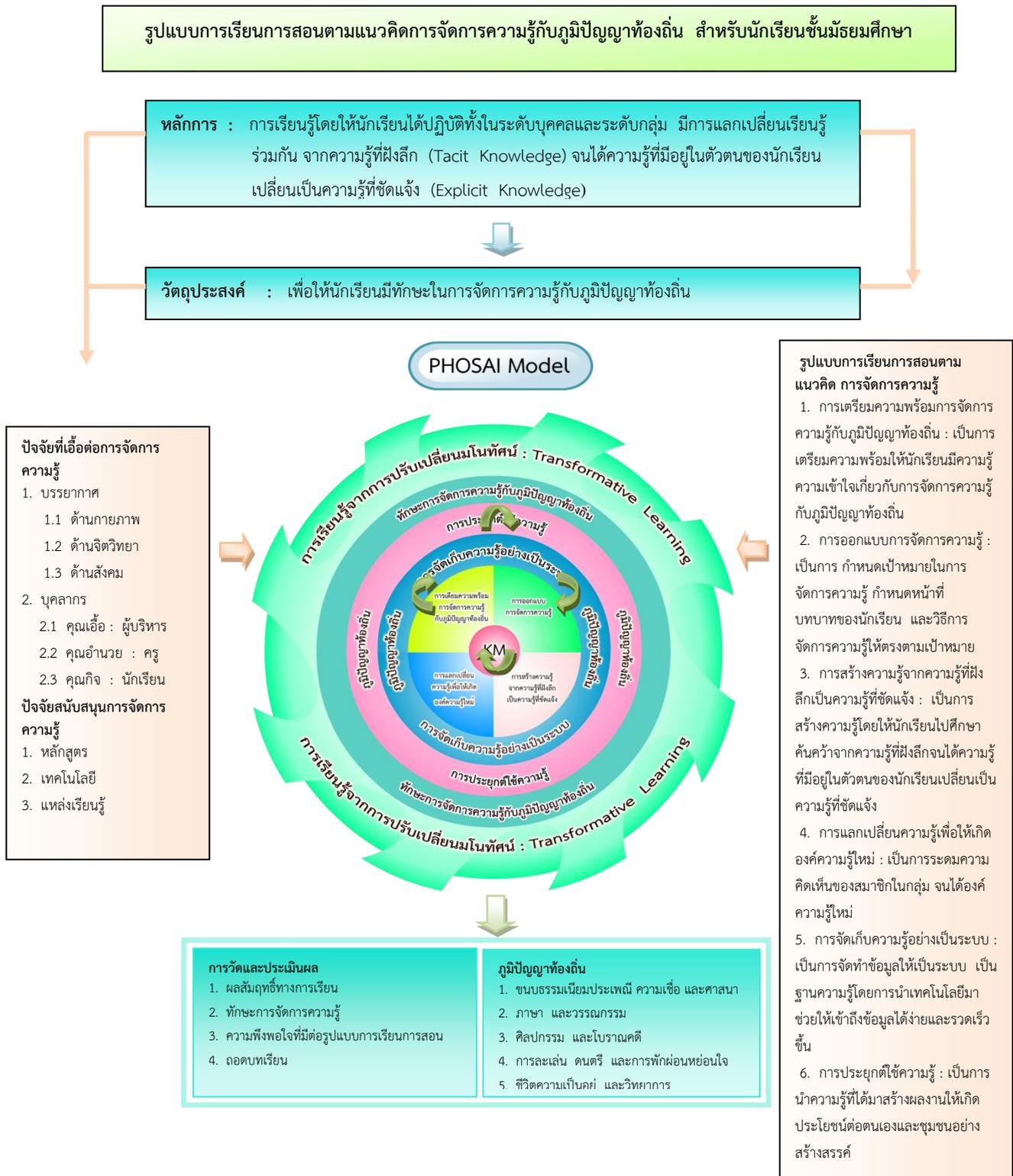
2.2 แบบวัดทักษะการจัดการความรู้

2.3 แบบวัดความพึงพอใจ ซึ่งใช้แบบรายงานตนเองที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษา เรียกว่า PHOSAI Model ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

จากแผนภาพที่ 1 พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เรียกว่า PHOSAI Model มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการความรู้ 4) การวัดและประเมินผล 5) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 5 ส่วนมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนได้ประสบผลสำเร็จ

2. ประสิทธิภาพการพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ดังนี้

2.1 นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ($\bar{X} = 42.56$, $S.D = 3.20$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 18.43$, $S.D = 2.17$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ทักษะการจัดการความรู้ นักเรียนมีทักษะการจัดการความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, $S.D = 0.27$)

2.3 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมมากที่สุด (ร้อยละ 96.46)

3. ถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จากการบันทึกความรู้ สัมภาษณ์นักเรียน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

3.1 ผลการบันทึกความรู้ พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการบันทึกความรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, $S.D = 0.24$)

3.2 การสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนได้นำเอาวิธีการเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ไปใช้ในการจัดการความรู้ในเรื่องอื่น ๆ เช่น รู้จักวางแผนในการทำงาน รู้จักการบันทึกเพื่อไม่ให้ลืมหรือเกิดข้อผิดพลาดได้ รู้จักการสืบค้นข้อมูล และเมื่อได้ข้อมูลมาสามารถที่จะแยกแยะข้อมูล เก็บข้อมูลไว้ในโอกาสต่อไป และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อน เมื่อมีปัญหาในการทำงานรู้จักที่จะแลกเปลี่ยนปัญหาและหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้นร่วมกัน

3.3 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า บทเรียนที่ได้จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จให้ได้ผลดีนั้นต้องเริ่มต้นที่ครูก่อน โดยครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้เตรียมการสอน นำเสนอตัวอย่าง และแนะนำแหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการ

ความรู้ 4) การวัดและประเมินผล 5) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ องค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบจะมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้และปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการความรู้ของนักเรียนนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนได้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจอยส์ เวล และชาวเวอร์ (Joyce Weil and Showers, 1992: 197-210) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเรียนการสอนว่าต้องเริ่มจากเสนอภาพเหตุการณ์ในห้องเรียน (Scenario) เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอนซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบจะต้องกล่าวถึงที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the Model) ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ข้อตกลงเบื้องต้น หลักการ มโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอนรูปแบบการเรียนการสอน (The Model of Teaching) จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกันไป การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำ และให้ข้อสังเกตการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้เนื้อหาประเภทใดใช้กับเด็กระดับใดจึงจะเหมาะสม และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม (Instructional and Nurturant Effects) เป็นการบอกให้รู้ว่าแต่ละรูปแบบจะเกิดผลอะไรบ้างกับนักเรียน โดยที่ผลทางตรงมาจากการสอนของครูที่จัดขึ้นตามขั้นตอน ส่วนผลทางอ้อมมาจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดแฝงไปกับการสอนซึ่งสามารถใช้เป็นข้อพิจารณาในการเลือกรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ อาร์เรนด์ (Arend, 2011: 7) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนจะต้องประกอบด้วยหลักการตามทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ ผลการเรียนรู้ที่ต้องการ วิธีสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่ผลการเรียนรู้ที่ต้องการ ทิศนา แชมมณี (2555: 222) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนว่ามีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับหลักที่ยึดถือ มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ และมีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ บรรยากาศด้านกายภาพ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคมมีส่วนสำคัญต่อการจัดการความรู้ของนักเรียนรวมถึงบุคลากรก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการจัดการความรู้ของนักเรียนเช่นเดียวกัน ได้แก่ คุณเอื้อ คุณอำนวย และคุณกิจ คุณเอื้อจะเป็นผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ในโรงเรียนมีหน้าที่สนับสนุนนโยบายด้านหลักสูตรในการจัดการความรู้ในโรงเรียน ครูทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย มีหน้าที่ในการกำหนดกิจกรรมให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถ อำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ของนักเรียน ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงระหว่างนักเรียนในกลุ่มที่มีเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน เชื่อมโยงระหว่างนักเรียนต่างกลุ่ม เชื่อมโยงกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้การจัดการความรู้ของนักเรียนดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2551: 24) ได้กล่าวถึงคุณอำนวย (Knowledge Facilitator : KF) ว่าคุณอำนวยจะเป็นผู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในเชิงกิจกรรม เชิงระบบ และเชิงวัฒนธรรม นักเรียนทำหน้าที่เป็นคุณกิจ มีหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ มีบทบาทในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองในการศึกษาค้นหาความรู้ทั้งในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) และภายนอกบุคคล (Explicit Knowledge) แล้วนำความรู้

นั้นมาแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน จนกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ และนำความรู้นั้นมาจัดเก็บไว้ให้เป็นระบบในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) หนังสือเล่มเล็ก หนังสือการ์ตูน เว็บไซต์ เป็นต้น แล้วนำความรู้นั้นไปขยายผลโดยการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้อื่นแล้วนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2551: 38) ได้กล่าวถึงคุณกิจ (Knowledge Practitioner : KP) ว่าเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม การจัดการความรู้ประมาณร้อยละ 90 คุณกิจก็คือ ผู้จัดการความรู้ตัวจริง เป็นผู้ร่วมกำหนดเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ของงาน แล้วดำเนินการค้นหา (Capture) ความรู้จากภายในกลุ่มและดำเนินการเสาะหาและดูดซับความรู้จากภายนอก แล้วนำมาประยุกต์ใช้เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ที่ร่วมกันกำหนดไว้ ส่วนปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ พบว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรในข้อ 5 กล่าวว่า นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และมุ่งสร้าง สิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 7 ที่กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่นักเรียนใช้เพื่อการสืบค้นข้อมูลการค้นหาความรู้ การจัดเก็บความรู้ โรงเรียนจะต้องจัดทำให้มีอย่างเพียงพอต่อการใช้งานของนักเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งเดล และเกรสัน (Dell and Grayson, 1998: 167) ได้กล่าวถึงเทคโนโลยีว่า จะช่วยทำให้การจัดการความรู้ทำได้อย่างรวดเร็วขึ้น เช่น อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต เป็นต้น บดินทร์ วิจารณ์ (2550: 49) ได้กล่าวถึงเทคโนโลยีและกระบวนการที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะระบบคอมพิวเตอร์และเครือข่าย เพื่อให้การจัดการข้อมูลสารสนเทศและองค์ความรู้ ก่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการใช้งาน และแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมอย่างหลากหลายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ ที่อยู่อาศัย แหล่งโบราณคดี สถานประกอบการ บุคคล เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา เป็นต้น และปริญา จิต อร่าม (2011: 10) ได้กล่าวถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ว่าเป็นตัวกลางในการประสานของการใช้ความรู้ หรือมีระบบสารสนเทศที่เชื่อมโยงบุคลากรทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกเข้าไว้ด้วยกันเพื่อสามารถดำเนินการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งควรจัดทำได้ด้วยรูปแบบ เช่น การจัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ฐานความรู้

กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Preparation for Knowledge Management on Local Wisdom) เป็นการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การออกแบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management Designing) เป็นการกำหนดเป้าหมายในการจัดการความรู้ กำหนดหน้าที่บทบาทของนักเรียนและวิธีการจัดการความรู้ให้ตรงตามเป้าหมาย 3) การสร้างความรู้ (Knowledge Creating) จากความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นการสร้างความรู้โดยให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) จนได้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของนักเรียน เปลี่ยนเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) 4) การแลกเปลี่ยน

ความรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ (Knowledge Sharing for the New Body of Knowledge) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้โดยการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ของกลุ่ม 5) การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ (Systematic Storing of Knowledge) เป็นการจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบเป็นฐานความรู้ โดยการนำเทคโนโลยีมาช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น 6) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge Applying) เป็นการนำความรู้ที่ได้มาสร้างผลงานให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ส่วนการวัดและประเมินผลจะช่วยให้ครูทราบว่าจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนอยู่ในระดับใด การวัดและประเมินผล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การประเมินวิเคราะห์นักเรียนก่อนการเรียนการสอนด้วยการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ด้านเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ 2 การประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนด้วยการปฏิบัติ (Performance Assessment) เป็นการประเมินขั้นตอนการปฏิบัติทักษะการจัดการความรู้โดยพิจารณาตามเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) ระยะที่ 3 การประเมินความสำเร็จหลังเรียน ประกอบด้วย 1) การทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน 2) การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3) ถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

2. ประสิทธิภาพการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

2.1 ประสิทธิภาพการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้โดยผ่านรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับ บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ (2550: 183) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู พบว่าสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครูด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมหวัง มหาวัง (2554: 201) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษา นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษา นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ทักษะการจัดการความรู้ ทักษะการจัดการความรู้ พบว่า นักเรียนมีทักษะในการจัดการความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43, S.D = 0.27$) เนื่องจากนักเรียนได้เรียนตามรูปแบบการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งได้ดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนแรกที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ และเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ให้เข้าใจวิธีการการเรียนการสอนตาม

รูปแบบการเรียนรู้ การสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้เป็นเบื้องต้น ดังนั้นเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจตรงกันจึงจำเป็นต้องปูพื้นฐานความรู้ด้วยการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อน ครูจึงมีบทบาทสำคัญในขั้นตอนนี้ และครูจะทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ให้คำปรึกษา แนะนำให้นักเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2551: 24) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคุณอำนวยว่า คุณอำนวยมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในเชิงกิจกรรม เชิงระบบ และเชิงวัฒนธรรม 2) การออกแบบการจัดการความรู้ เป็นขั้นตอนที่นักเรียนในกลุ่มให้ความสนใจในเรื่องเดียวกันเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม กลุ่มจะช่วยกันกำหนดเป้าหมายในการจัดการความรู้ กำหนดหน้าที่ให้ตรงตามเป้าหมาย ตลอดจนการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2551: 38) ได้กล่าวว่า คุณกิจ คือ เจ้าที่ระดับหัวหน้างานที่รับผิดชอบงานตามหน้าที่ของตนที่อยู่หน่วยงานเดียวกัน หรือต่างหน่วยงานแต่รวมตัวกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ประสบการณ์จากการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับวรรณกร ทวีแก้ว (2553: 242) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ถ้าให้นักเรียนจัดกลุ่มผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันอยู่กลุ่มเดียวกันตามความสมัครใจจะให้นักเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน 3) การสร้างความรู้ จากความรู้ที่ฝังลึกเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้โดยให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) จนได้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของนักเรียนเปลี่ยนเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนนี้ นักเรียน จะแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล ความรู้ภายในตัวบุคคลคือความรู้ที่ยังไม่ได้ถ่ายทอดเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งที่มีอยู่ในตัวบุคคล คือปราชญ์ชาวบ้าน และความรู้ที่อยู่นอกตัวบุคคล คือ หนังสือ เอกสารต่าง ๆ อินเทอร์เน็ต หรือจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ นักเรียนมีการจัดทำบัญชีรายชื่อหนังสือ รายชื่อเว็บไซต์ รายชื่อปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับงานของกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มช่วยกันแสวงหาความรู้ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ของกลุ่ม ซึ่งทาคุชิ และโนนากะ (Takeuchi and Nonaka (2004: 188) ได้กล่าวถึง การจัดหาหรือสร้างความรู้ (Knowledge Acquisition) เป็นกระบวนการพัฒนาและการสร้างความรู้ใหม่จากทักษะ และความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละบุคคลในลักษณะของกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการระดมความคิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคลในกลุ่ม มาร์ควอท (Marquard, 2002: 29) การแสวงหาความรู้ (Acquisition) ว่าเป็นขั้นตอนการจัดการความรู้ที่เป็นการสะสมข้อมูล และสารสนเทศที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกองค์กร แมกเนอลิน และสปาร์ก (McNurlin and Sprague, 2006: 531) การสร้างและการรวบรวมความรู้ (Knowledge creation capture) ว่าเป็นการก่อกำเนิดความรู้ใหม่จากการทำให้ความรู้ที่ฝังลึกกลายเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548: 5) การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว 4) การแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เป็นขั้นตอนการแลกเปลี่ยนความรู้โดยการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ของกลุ่ม ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องแสดงความคิดจากการไปศึกษาค้นคว้ามาจากประสบการณ์ที่นักเรียนได้ไปแสวงหา

ความรู้ด้วยตนเองทั้งการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารต่าง ๆ อินเทอร์เน็ต ปรากฏชาวบ้าน เพื่อนำมา แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนในกลุ่มซึ่งสมาชิกในกลุ่มต้องระดมความคิดเห็นให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะนำความคิดเห็นนั้นมากลั่นกรองให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของกลุ่ม ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2547: 9) ได้กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) ว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะแต่ละคนมีมุมมองต่อความรู้ไม่เหมือนกันต้อง มาแลกเปลี่ยน มิฉะนั้นจะเก็บอยู่ภายในตัวไม่มีการยกระดับความรู้ ถ้าขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่จะเก่า ล้าสมัยอย่างรวดเร็ว ไม่ก้าวหน้า ยิ่งแลกเปลี่ยนมากก็ยิ่งได้กำไรมาก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งยากที่สุด คน ไม่อยากแลกเปลี่ยน เพราะกลัวขาดทุน กลัวเสียเปรียบ ต้องสร้างเงื่อนไข และกติกาก่อนที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีพฤติกรรมแบ่งปันความรู้ และไม่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้ที่มีพฤติกรรมกักตุน หรือ ปกปิดความรู้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548: 6) ได้กล่าวถึงการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ว่าทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำ เป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้าม สายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ 5) การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ (Systematic Storing of Knowledge) เป็น ขั้นตอนที่นักเรียนได้จัดเก็บข้อมูลจากการไปศึกษาค้นคว้า และได้กลั่นกรองข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เป็นฐานความรู้โดยการนำเทคโนโลยีมาช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้นโดย การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เป็นการสร้างสรรค์ความรู้ให้เป็นนวัตกรรมใหม่ในรูปแบบหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ หนังสือการ์ตูน หนังสือเล่มเล็ก เว็บไซต์ ซึ่งไลโบวิทซ์ (Leibowitz, 1998) ได้กล่าวถึงการ จัดเก็บความรู้ว่า การจัดเก็บความรู้จัดเก็บไว้เป็นฐานความรู้ขององค์กร บดินทร์ วิจารณ์ (2550: 45) ได้ กล่าวถึง การเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กร (Capture) โดยทำอย่างเป็นระบบทั้งองค์ความรู้ที่อยู่ใน รูปแบบสื่อต่าง ๆ (Explicit Knowledge) และในรูปแบบประสบการณ์ (Tacit Knowledge) ให้เป็นทุนความรู้ ขององค์กร ซึ่งพร้อมต่อการยกระดับความรู้ และขยายความรู้ให้ทั่วทั้งองค์กรได้โดยง่าย และสอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550: 262) ได้ศึกษาการจัดการความรู้องค์กรชุมชน พบว่าการจัดเก็บความรู้จะมีการ จัดเก็บความรู้ของกลุ่มเอกสารและสิ่งพิมพ์ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มมากขึ้น มีการจัดบันทึกลงในสมุดเป็น รายบุคคลตามบทบาทหน้าที่ และมีผู้บันทึกข้อมูลตามประเภทกิจกรรม มีการเก็บลงในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ และมีการบันทึกลงในเว็บไซต์ของกลุ่มตนเอง 6) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge Applying) เป็นขั้นตอน การนำความรู้ที่ได้จากทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้มาสร้างผลงานให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชน อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการต่อยอดความรู้จากทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้มาทำผลงานให้ปรากฏเป็น รูปธรรม ดังนั้นความสามารถในการประยุกต์ความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อชุมชนนั้นนักเรียนต้อง อาศัยการฝึกฝนเป็นเวลานานจึงจะทำให้เกิดทักษะในการปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างอัตโนมัติ ซึ่ง วิจารณ์ พานิช (2547: 9) ได้กล่าวถึง การประยุกต์ใช้ความรู้ (Use) ว่า ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้ เพื่อ พัฒนาผลิตภัณฑ์ / บริการ พัฒนาระบบการทำงาน พัฒนาสมาชิกองค์กร และมีผลเชิงป้องกันต่อจากขั้นตอน การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การใช้ความรู้ต้องเป็นการเอาความรู้มาใช้ในการ ทำงาน ให้มากไม่ควรเริ่มด้วยการหาความรู้มาใส่ไว้ในคอมพิวเตอร์ ซึ่งเสี่ยงมากที่จะไม่เกิดประโยชน์ไม่คุ้มค่า บดินทร์ วิจารณ์ (2550: 46) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ในขั้นการใช้ประโยชน์ (Use) เป็นการนำ

ความรู้ ไปประยุกต์ใช้งานก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้นและเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ การขยายผลให้ระดับความรู้ และขีดความสามารถในองค์การสูงขึ้น

2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 96.46) เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนมีความพึงพอใจในขั้นตอนนี้ เนื่องจากนักเรียนจะให้ความสนใจกับวิธีการจัดกิจกรรมที่ครูนำเสนอ เช่น ครูให้นักเรียนดูรูปภาพ หรือสิ่งของที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ยังไม่แปรรูป และแปรรูปแล้ว ได้แก่ หน่อไม้ หน่อไม้ส้ม หน่อไม้ถุ้ง หน่อไม้ขูด เค็มบักนัด เป็นต้น นักเรียนจะให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี และสามารถโต้ตอบกับครูได้อย่างทันท่วงที มีความกระตือรือร้นในการตอบคำถามเมื่อถามในสิ่งที่นักเรียนได้พบเห็นเป็นสิ่งใกล้ตัว หรือใช้ในชีวิตประจำวัน 2) การออกแบบการจัดการความรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจ เนื่องจากนักเรียนสามารถระบุเป้าหมายการเรียนรู้ได้ว่า นักเรียนต้องการไปศึกษาค้นคว้างานที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งความรู้ เช่น ห้องสมุด บ้านปราชญ์ชาวบ้าน อินเทอร์เน็ต มีวิธีการไปแสวงหาความรู้ เช่น ไปยืมหนังสือจากห้องสมุด ไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านไปค้นจากเว็บไซต์ต่าง ๆ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ และนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเรียบเรียงให้เป็นงานของกลุ่มได้ 3) การสร้างความรู้ (Knowledge Creating) จากความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) นักเรียนมีความพึงพอใจ เนื่องจากนักเรียนได้ไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ บ้านปราชญ์ชาวบ้าน สถานประกอบการ เป็นต้น 4) การแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ นักเรียนมีความพึงพอใจ เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ การแยกแยะข้อมูลว่าอะไรมีความสำคัญก่อนหลัง และรู้จักการหาเอกสารหรือแหล่งข้อมูลมาอ้างอิง เพื่อยืนยันสิ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้ามา จนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มได้ 5) การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ นักเรียนมีความพึงพอใจ เนื่องจากนักเรียนมีความภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งที่ได้เผยแพร่ความรู้ที่ไปศึกษาค้นคว้ามาจัดทำให้เป็นระบบ เช่น การจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือการ์ตูน หนังสือเล่มเล็ก เว็บบล็อก เป็นต้น เพื่อให้ง่ายต่อการอ่านหรือการศึกษาค้นคว้า 6) การประยุกต์ใช้ความรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจ เนื่องจากนักเรียนได้นำความรู้ที่ได้มาสร้างผลงานให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เช่น การคิดค้นทำออกกำลังกาย โดยการประยุกต์จากท่าแข็งบังไฟ การปรวมนาตนของคนในครอบครัว ประยุกต์มาจากการปรวมนาตนของพระสงฆ์ เป็นต้น จากความพึงพอใจที่กล่าวมาทั้ง 6 ขั้นตอน ดังสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียน ที่ว่า “...ชอบ เพราะได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เรารู้จักหรือได้ฟังมา และได้เห็นจากประสบการณ์ของตัวเอง” ...ชอบ เพราะได้ทำงานกับเพื่อน ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เวลาทำงานกลุ่มกลัวทำงานไม่ทันส่ง แต่เพื่อนในกลุ่มก็ให้ความร่วมมือดี “... ชอบที่จะไปสัมภาษณ์ชาวบ้าน และนึกไม่ถึงว่าแม่เราจะปราชญ์ชาวบ้านได้ แม่จะสอนวิธีการทำหน่อไม้ถุ้ง หน่อไม้ส้ม ...ชอบการทำงานแบบนี้ เพื่อนได้แสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย มีเถียงกันบ้างแต่ในที่สุดก็หาข้อสรุปได้ ...ทุกคนต้องรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ถ้าคนใดคนหนึ่งทำงานไม่เสร็จกลุ่มก็ไม่สามารถทำงานต่อได้ ชอบที่ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ... ในกลุ่มเลือกทำเว็บบล็อก เพราะไม่ยุ่งยาก ทุกคนเคยเรียนมาแล้ว สามารถทำได้ ...การปรวมนาตนของคนในครอบครัว ประยุกต์มาจาก

การปรorroณาตนของพระสงฆ์ ในวันออกพรรษา ที่ทุกคนในกลุ่มช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และสามารถนำไปใช้ในครอบครัวได้จริง ๆ

3. ถอดบทเรียนหลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จากการบันทึกความรู้ การสัมภาษณ์ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการบันทึกความรู้ นักเรียนสามารถบันทึกความรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, $S.D = 0.24$) และจากการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มตัวอย่างหลังเรียนตามรูปแบบการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักเรียนได้นำเอาวิธีการเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ไปใช้ในวางแผนทำงานให้เป็นขั้นตอน การบันทึกเพื่อไม่ให้ลืมหรือเกิดข้อผิดพลาด การสืบค้นข้อมูล และการแยกแยะข้อมูล และเก็บข้อมูลไว้ในโอกาสต่อไปหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลอื่นได้ และจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครูที่เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนความรู้มีความสนใจที่นำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปใช้กับวิชาอื่น ๆ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทย วิชาชีววิทยา วิชาการศึกษาค้นคว้าอิสระ (Independent Study : IS) และบทเรียนที่ได้จากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จให้ได้ผลดีนั้นต้องเริ่มต้นที่ครูก่อน โดยครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้เตรียมการสอน นำเสนอตัวอย่าง และแนะนำแหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555: 250) ได้ถอดบทเรียนจากการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ควบคู่การพัฒนาตนเอง เป็นการเปิดประตู การเรียนรู้โลกกว้าง เติมเต็มศักยภาพสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยการนำความรู้ ประสบการณ์ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556: 1-2, 4) การถอดบทเรียน การพัฒนาการเรียนรู้อเพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Constructionism) ของสถานศึกษา ชุมชน ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อจะมุ่งให้นักเรียนมีการคิด วิเคราะห์ เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ฝึกทักษะการนำเสนอ แลกเปลี่ยนความรู้ รู้จักการทำงานร่วมกัน ด้วยบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้บริหาร เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ครูเป็นผู้คอยกระตุ้น ส่งเสริม สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิด โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมผ่านสื่อธรรมชาติ สื่อใกล้ตัว การตั้งคำถาม การนำเสนอ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำมีความตั้งใจในการพัฒนา ศักยภาพของตนและผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ และคณะ (2554: 399) ได้สังเคราะห์และถอดบทเรียนโครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียง ปี 2550-2553 จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ “บทเรียน” รวมถึงการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาในชีวิตจริง การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญา และความสามารถในการคิด ดังนั้นการแก้ปัญหาและการคิดจึงมีความสัมพันธ์ต่อกัน ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ถ้าปราศจากการคิด การเรียนรู้จากการแก้ปัญหาในชีวิตจริงจึงมิใช่เฉพาะการยกระดับความคิดเท่านั้นแต่เป็นการเรียนรู้เพื่อการดำเนินงานพัฒนาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องของวิถีชีวิตจริงของท้องถิ่นจะทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะดำเนินงานได้

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะ 2 ด้าน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายร่วมกันจะทำให้การจัดการความรู้ของนักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

1.2 จากการวิจัยจะเห็นได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือชุมชนได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของนักเรียนเป็นอย่างดี ดังนั้นโรงเรียนหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice : CoP) เพื่อเชื่อมโยงความรู้ระหว่างกันตามความสนใจโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

1.3 จากการวิจัยจะเห็นได้ว่านักเรียนมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ดังนั้นควรมีการจัดตั้งเครือข่ายความรู้ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้

1.4 จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้นควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้บุคคลที่สนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้นำเสนอวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับเนื้อหาอื่น เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน และขยายผลไปยังจังหวัดอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ของภูมิปัญญาจังหวัดอื่น ๆ

2.3 ควรศึกษาศักยภาพของปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่โรงเรียนจะได้นำไปจัดการเรียนการสอนต่อไป

2.4 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ฉลาด จันทสมบัติ. “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา และพัฒนการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

ทิตนา แหมมณี. ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 15.

กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, 2555.

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ และคณะ. การสังเคราะห์และถอดบทเรียนโครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียง ปี 2550-2553. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

- ธีระวัฒน์ ชะอุ่ม. “การจัดการความรู้ทรัพยากรวัฒนธรรม: วัดพระศรีรัตนศาสดาราม.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, SU Vol.5 No.1 January-April (2012): 1.
- บดีนทร์ วิจารณ์. การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ธรรมมลการพิมพ์, 2550.
- บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (นโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ประพนธ์ ผาสุยดี. การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่ขัดขิบ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : ไยโหม, 2550.
- ปริญญา จิตอร่าม. “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ด้านสุขภาพในชุมชนของสถานีอนามัย.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, SU Vol.5 No.1 May-August (2011): 10.
- วรรณกร ทวีแก้ว. “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ สำหรับนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทตลาดาพบลีเคชั่น จำกัด, 2551.
- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้ ในภาคสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.), 2547.
- สมหวัง มหาวัง. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.” วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตวิทยาลัย สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (2554).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. การถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2555.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. ถอดบทเรียนการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Constructionism) ของสถานศึกษา ชุมชนภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2556.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548.

ภาษาต่างประเทศ

- Arend, B. (2011). Practical Instructional Design: Applying the Basics to Your. accessed 28 March 2011. available from <http://tcc.kcc.hawaii.edu/previous/TCC%201999/papers/arend.html/>
- Dell and Grayson. “If We Only Knew What we Know. Identification and Transfer of Internal Best Practice.” In California Management Review. 40, 3 : 154-174, 1998.
- Groff, Todd R and Jones, Thomas p. Introduction to Knowledge Management. Burlington : Butterworth Heinemann, 2003.

Joyce, Bruce Weil, Marsha and Showers, Beverly. Model of Teaching. 4th ed. Massachusetts : Allyn and Bacon, 1992.

Kruse, K. Introduction to Instructional Design and the ADDIE model. [Online]. Accessed 4 February 2012 Available from http://www.transformivedesigns.com/id_systems.html

Leibowitz, J. and T. Beckman. Knowledge Organizations : What Every Manager Should Know. St. Lucie/CRC Press, USA, 1998.

Marquardt, M.J. Building the Learning Organization : Mastering the 5 Elements for Corporate Learning. California : Davies-Black Publishing, 2002.

McNurlin, B.C. and Sprague. Information systems Management in Practice. 7th ed New Jersey : Pearson Education International, 2006.

Takeuchi, H. & Nonaka, I. Hitotsubashi on knowledge management. Singapore : John Wiley & Sons (Asia), 2004.